

Elul - Solidarity and Sensitivity

אלול תשע"ד

מז	טיב	הכנה לאלול	המועדים	מתנת	דברי שלום ואמת	חיים	קיי
----	-----	------------	---------	------	----------------	------	-----

4

מצות בין אדם לחברו

מסרת חודש אלול

1

2

קב

חובת ההתבוננות

לכן חייב כל אדם להקדיש זמן בחודש אלול, להתבוננות בתוך עצמו ולהתקשרות עם בוראו, לצאת מעט מתוך מסגרת הגשמיים ולחפש את קרבת רבו, להבין את עצמו כראוי לקראת כונו, ולהתקרב אליו באהבה.

כי אם האדם לא יתבונן במחשבתו ויחיה בלי שימת לב ראויה, הוא עלול להגיע למצב שפל מאד, כפי שנאמר (ישעי' א, ג): ידע שור קונו וחמור אכוס בעליו ישראל לא ידע, שהנביא הוכיח את ישראל שבאותו הדור, שהמה גרועים אף יותר משור וחמור.

ואיך הגיעו ישראל לשפל מדרגה כזו? ממשיך הנביא ואומר: עמי לא התבונן. **כי** כשהאדם מתהלך ללא התבוננות, וחי את חייו תוך שהוא שקוע בגשמיים בלי שום תכלית, ושוכח לגמרי מהקב"ה שהוא הזן ומפרנס ומחיה אותו. אף כי בעצם דומה התנהלותו לחיי בהמה, מכל מקום הוא עוד גרוע מהם. כי הישור יודע את קונו והחמור יודע את אכוס בעליו, אך – ישראל לא ידע!

3

וזו בעצם היתה עצת פרעה שאמר (שמות ה, ט): תכבד העבודה וגו' ואל ישעו בדברי שקר, שלא ישאירו לישראל רגע אחד להתבוננות, שלא יהיה להם זמן לחשוב, ואז הם יוותרו עבדי עולם. כך היצר הרע משכנע את האדם שהעבודה הגשמית בל כך בחופה, ואינה סובלת שום ריחוק, העיקר שיהיה כל הזמן עסוק, ולא ישרא בידו אפילו רגע אחד להתבוננות במעבר הרוחני והוא מרגיש את האדם בדמיונות שוא שגם עם התבוננות כפי מה שהוא מפתח, עדיין אתה מבונה יהודי טוב.

ואולם, כאשר יעמיק אדם להתבונן בתוך עצמו, יגלה עד כמה הוא באמת רחוק מהשלמות, ושההרבה עניינים הוא ממש לקח, עד שהוא נכשל בעבודת חמורות כמשך היום מבלי שירגיש בכך! ומה גם, שהמצוות שהוא מקיים, רחוקות מאד מלהיות מושלמות לשם שמים.

בעשרת הדברות שהיו חרותים על לוחות האבן שהוריד משה רבינו מן השמים חמש מהן היו מצות בין אדם למקום וחמש מהן בין אדם לחברו, ולכן

תנא היו גם חלוקים בכתיבתן בסדר זה – חמש על לוח האחד וחמש על לוח השני. והעיר בזה בספר בית אלוקים (שער היסודות פרק י"ב) הערה נפלאה, כי הרי המצות שבין אדם לחברו הם קצרים הרבה מן אותם שהן בין אדם למקום ולמדנו כי שני לוחות אבנים היו שונים. על כן "נצטרך לומר כי היתה חקיקת וחריתת החמשה דברות האחרונים שבלוח השני גדולה מחקיקת וחריתת של הלוח האחד. חקיקה גסה מכילה בה' דברות האחרונים הקצרים כל השיעור שמכיל בדברות הראשונים תארוכים כדי שיהיה נקרא ונראה יותר מה שהזכרנו בנינו לבנינו שיצר האדם רע מנעוריו לתאונת ממה שהוא בינינו לבניו יתברך שאינו היצר מקטרג עליו על כך".

הרי לפי דבריו ככה ניתנה תורה לכתחילה שכשירד משה רבינו מן ההר וראו כל העם את עשרת הדברות על שני לוחות הברית היו **המצות שבין אדם לחברו** בולטות הרבה יותר מהמצות בין אדם למקום כדי להזהירם מראש שלא לחלל בהן כאילו הם מצות שדרגתם נמוכה אלא אדרבה חשובות הן בעיני המקום עד שמסרו בהדגשה יותר גדולה ממצות בין אדם למקום. והטעם משום שהיצר מקטרג (פ"י מסית) על מצות בין אדם לחברו יותר מבין אדם למקום.

5

ובסיבת הדבר איך היצר מקטרג (פ"י מסית) עד שבאמת אין אנו מתייחסים למצות בין אדם לחברו באותו דחילו ורחימו כמו למצות בין אדם למקום, ביאר הרש"י דמקור הטעות הוא בזה שאנו חושבים שאנחנו מבינים טעם הדבר ומכירים טובת הענין ואנו עושים מצות אלו מחמת שהשכל מחייבת ולא משום רצון ה' ומצותו יתברך. ויש בזה שתי טעויות, ראשית שאין אנו מרגישים שום דבקות וקדושה במעשים שעושים בין אדם לחברו כמו שמרגישים בשעת נטילת לולב או הנחת תפילין כי אז אנו יודעים כי עוסקים בדברים נעלמים אשר יסודותן בהרי קודש, משא"כ במעשה חסד וכדומה כיון שהוא מכיר הטובה והסברה בדבר שהוא עושה על כן אינו מרגיש בו יותר מזה כלל. ושנית כיון שמשגיח את המצות בשכלו הרי הוא גם מגביל את המצוה על ידי שכלו, ומה שאין השכל מחייב בהנהגת בין אדם לחברו כבר חושב האדם שאינו מחוייב. ושניהם טעות גמורה הן וכמו שנבאר להלן בס"ד.

Ascending the Path

6

110 The Specifics of the Trait of Cleanliness

We need great scrutiny and much meticulousness if we wish to keep our hands clean. The problem is that the yetzer hara is attuned to our weakness in this field, and he tells us exactly what we want to hear. He explains quite eloquently that we are brilliant, while the other fellow is a fool. His loss is our gain, and that is how it should be. With the yetzer hara so hard at

גמילות חסדים

כמו כן יעשה האדם חשבון נפשו, אם הוא עוסק בגמילות חסדים בכל יום, שהרי זה אחד משלשת עמודי התווך של העולם, וכל כך נחוץ הדבר, עד כדי כך, שמצא מרן ה"בן איש חי" (עוד יוסף חי' ויגש, יב) עצות, כיצד ניתן לקיים מצות צדקה בשבת.

ולא ישכח האדם, כי החסד עם הסובבים אותו, אפילו בביתו פנימה, גם זה מיקרי חסד. ולכן, ישתדל האדם לעזור ולסייע ולשמח את אשתו ובניו, ושאר עזרה וסיוע לשאר קרובי המשפחה. וכבר דרשו חז"ל (כתובות נ, א) על הפסוק (תהלים קו, ג): 'אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת' - זה הזן בניו ובנותיו כשהן קטנים. להוציא מלב הסכלים, החושבים שחסד הוא רק כשעוזרים * לאדם זר בחוצות קריה.

וידוע הסיפור שמספרים על הר"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע, שהתמהמה לבוא לביהמ"ד לתפילת 'כל נדרי' בליל התקדש יום הקדוש, ומצאוהו אחר כך כשהוא מנענע עריסה של תינוק. והעיר פעם אחד, כי גדלותו של סיפור כזה יכול להיות גם בנענוע עריסת התינוק שלך! וכנודע מבעלי המוסר שהיו אומרים, שמבחן החסד של אדם, מתחיל בביתו פנימה.

כח / מודע לבניה

קמו

10a

אחדות העם - קיום המלוכה

בבית התלמוד דקלם היו מציבים מודעה בחודש אלול, תחת הכותרת 'הערה נוראה', ותוכנה היה שענין מלוכה היא כאשר כל העם כאחד עומד תחת שלטונו של המלך, אבל כאשר יש פירוד בעם, ואין העם כאיש אחד מאחורי המלך, וזהו הרס גדר המלוכה, כי אין מלך בלא עם, וכאשר יש פירוד בעם, חסר בזה עצם ענין המלוכה.

והנה כי כן כאשר פסגת ענין ראש השנה, הוא מלכויות - "אמרו לפני מלכויות שתמליכוני עליכם" (ראש השנה דף טז), עיקר העבודה בזה היא שיהיו הרבים מצורפים זה לזה כאחד, ליצור מצב של עם, ואז ישנה למלוכה על מה לחול.

והנה זה דענין האחדות היא גדר המלוכה, מבואר ברש"י, על הכתוב בפרשת וזאת הברכה (דברים לג, ה), "ויהי בישראל מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", וכתב רש"י "בהתאסף - בהתאספם יחד באגודה אחת, ושלום ביניהם, הוא מלכם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם", ועיין ביאור הגר"א על משלי (י, יט), על הפסוק "ומשלח מדינים בין אחים", שכתב בתוך דבריו, "וכמו שכתב 'זהו באחד ומי ישיבנו' (איוב כג, ג), כלומר כאשר ישראל באחדות או השכינה שורה בישראל, וזהו (שם) 'ונפשו אותה ויעש', אבל כאשר מדינים בין אחים אז 'וגעלה נפשי אתכם' (ויקרא כו, ל)".

והנה פשוטה של אחדות, הוא ענין שלימות הבין אדם לחבירו - "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח), דענין זה הוא המחבר בין חלקי האנשים, ונעשים כאחד, ונוצר מצב של "עם", ואז נוצרת גדרה של מלוכה, והתקשרות זו של בין אדם לחבירו היא היא גדר התמליכוני עליכם.

work, it takes a great deal of ongoing personal analysis and honest introspection to avoid even a tinge of dishonesty. If we can do so, though, it is an enormous accomplishment as well an advanced level of sanctity: And if he does cleanse himself of it, he should know that he has already reached a great level. For many will act piously in many branches of piety, and in the matter of despising financial gain, they cannot reach the province of perfection.

A number of halachic stringencies have achieved a certain popularity. There are pious individuals who will devote unlimited time, money, and effort to the purchase of the textbook-perfect etrog for Sukkot, paying any exorbitant price the seller asks. They will examine a lulav with a jeweler's loupe again and again to

make sure it meets the highest standards, heedlessly ruining several rejects in the process. Others may belt out a strident rendition of *Tikun Hatzot* every night, regardless of the neighbors' desperate need for sleep. Unfortunately, such people are groping for standards which are beyond their spiritual level, seeking out extras while ignoring the basics.

8 Yet when it comes to keeping away from unfair profits, there is a surprising willingness to bend the rules and look away. Here, no one is carrying a magnifying glass and no one is looking for extras. If we truly wish to function on a high spiritual level, we should remember the Ramhal's words: And if he does cleanse himself of it, he should know that he has already reached a great level.

And this is what Tzofar the Naamati said to Iyov (Iyov 11:14): "If there is wickedness in your hand, distance it, and do not have wrongdoing dwell in your home, for then you will lift up your face from imperfection, and you will be strong and not fear." The presence of ill-gotten gains in our homes testifies against us as nothing else can. However, if we are free of this prosecutor, we will be considered perfect and we need not fear.

20 ישראל כנסת כ 19

א
אחדות העם הוא קיום המלוכה

הערה נוראה שהיתה תלויה בכל חדש אלול על דלת תלמוד התורה בקלם, וזה לשונה: הנה מתקדש מאמרם וזכרונם לברכה (ראש השנה לד, ב'): "אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם". וכאשר נתבונן על תקף קיום המלוכה של פשר ודם, הוא רק כשעבדי כלם קאיש אחד לצבדת המלך, זהו קיום המלוכה, ואם, חס וחלילה, יפל פירוד בעבדי המלך, נתק קשר המלוכה, וחס וחלילה, העולם תרב, במאמר רבותינו וזכרונם לברכה (אבות ג, מ): "אלמלא מורא, איש את את רעהו חיים בלעו". ואם כן, אחדות העבדים היא קיום המלוכה.

נמצא אם כן שעבודת האלול כהכנה לראש השנה, היא העבודה בעניני בין אדם לחבירו, כדי להגיע ליצירת התשתית והוא "העם" כדי להעמיד על ידה את ענין המלוכה, והנה אחד מן הרמזים שנתבארו בקדמונים לענין האלול, הוא הרמז מקרא דמגלת אסתר (ט, כב), "איש לרעהו ומתנות לאכילים", ורמז זה מתאים למהלך דברינו בזה, שבתוך ההכנה דאלול נמצא ענין חיזוק הבין אדם לחבירו, שהוא מענין המלוכה.

וכבר כתב רבנו תם ז"ל בספר הישר (שער א'): כי מצבדות מלך בשר ודם נקח דרך עבודת מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך

פרק שלישי חייבוור לכלל ישראל

חשיבות החייבוור לכלל ישראל

בהיותנו עוסקים ביסודה של התשובה, עלינו לעמוד על נקודה בסיסית ומהותית בתשובה בכלל ובענייני העבודה של הימים הנוראים בפרט, והיא ההתדבקות וההתקשרות של כל אחד ואחד מאתנו לכלל ישראל. חשיבות עצומה ישנה שלא לעבוד את ה' בתודעה של פרטים בלבד, אלא מתוך המודעות לכן שאנו חלק מכלל ישראל. מודעות זו של חייבוור אל הכלל חשובה מכמה בחינות: הן מהצד האישי, הן מהצד הציבורי והן מצד רצון וכבוד ה'.

מהצד האישי, עלינו להבין שכל התקדמות רוחנית של כל פרט מישאל תלויה במצבו הכללי של עם ישראל. הדבר נובע גם מהמציאות הגלויה והפשוטה, שכאשר הרוח החילונית הנושבת בחוצות ישראל משדרת אווירה שאינה תואמת לרוח התורה, זה משפיע בהכרח על כל מי שגר בארץ, ועל כרחו נחשף ברמה כלשהי לאווירה זו; וגם מסיבה סגולית, שרמת הרוחניות של הפרטים תלויה ברמת הרוחניות של הדור. ייתכן שאדם מסוים מסוגל, עקרונית, להגיע לרמה רוחנית מסוימת, אולם הוא יהיה מנוע מלהגיע לרמה זו מחמת מצב הדור. כך אמרו חז"ל על משה רבנו (ברכות לב ע"א), על יאשיהו המלך (תענית כב ע"ב), על ברוך בן נריה (ילקוט שמעוני בא, קפז; ירמיהו, שכת).

ועל הלל הזקן ושמואל הקטן (סוטה מח ע"ב; סנהדרין יא ע"א). ומלבד כל זאת, מעצם המציאות של חסרון בית המקדש וחסרון הנבואה יורד הפוטנציאל הרוחני שלנו; גם מבחינה פיזית, אם ח"ו עם ישראל לא יזכה בדין שמים, הוא עלול להיות נדון לאסונות כבדים, ח"ו, כפי שראינו בדורות האחרונים - וזה, כמובן, ישיפע גם על כל פרט ופרט. בנוסף לכך, כשאדם עובד רק למען עצמו, כל העבודה שלו היא 'נמוכת קומה', בעלת ערך מועט ומשמעות מצומצמת. לעומת זאת, כשהוא עובד בשביל הכלל ומתפלל על הכלל, כל העבודה שלו מקבלת משמעות עמוקה וגדולה, שנותנת לו הרבה עוז ותעצומות נפש.

הצד הציבורי הוא מדרגה עליונה יותר מהצד האישי, וזהו החייבוור לכלל ישראל למען הכלל ולא למען הפרט. לטובתו של כלל ישראל יש ערך עצמי, מלבד הטובה שנגזרת מזה לכל יחיד ויחיד. נשמת כלל ישראל זועקת על ריחוקה מה' יתברך, ומי שאכפת לו מעם ישראל מכיר בזעקה זו אף שאינה נשמעת, והוא חש את ייסורי נשמת ישראל וכווא בכאבה.

אולם נעלה על הכל היא ההתחברות לכלל ישראל והשותפות בצערם מחמת צער השכינה. ה' יתברך נתאוה

החייבוור לכלל ישראל בראש השנה

בראש השנה מקבל החייבוור לכלל ישראל משנה תוקף, שכן המלכת ה' (שבועות ה' עוד נאריך הרבה בעניינה בכלל, ובראש השנה בפרט) עוברת דרך עם ישראל. תפקידו של עם ישראל בעולם הוא לקדש שם שמים, להמליך את ה', לבטל בכך את צערה של השכינה ולשמח בזה את ה' יתברך; ממילא, ככל שאדם יקשר את עצמו לכנסת ישראל ויתבטל כלפיה - המלכת ה' שלו תהיה יותר אמיתית ושלמה. בהפנמת האמת הזו יעביר אדם את כל עבודת ה' שלו, ובכלל זה את תשובתו ותפילתו, לרמות אחרות לחלוטין, ויגביה מאוד את נקודת המבט שלו על העולם.

הוא, וממילא נבין כי עקר 'שתמליכנו עליכם', הינו אחדות עבדי יתברך, ובענינו שנאמר (דברים לג, ה'): 'זוהי בישרון מלך - אימתי - בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל' (ילקוט שם), ולפינו יתברך הסתר בגלוי. על כן חזקה עלינו, קדם יום הדין הבא עלינו, לקבל על עצמנו לעסוק בכל השנה במצות עשה דואהבת לרעך כמוך, וזוהי יהיה אחדות בין עבדי ה' יתברך, ונעלה יפה בדיני מלכיות, שנכון עקר קיום תקפו של מלכיות, וזוהי יכוא וזכרוננו לפנינו לטובה. ואם, חס וחלילה, עזו בדינו של שנת הבריות, איך לא נבוש ולא נכלם להיות דובר שקרים, חס וחלילה, נגדו יתברך לבקש: 'מלך על כל העולם כבבוד' ואנחנו לעצמנו לא הכנו עקר קיום של מלכות שמים עלינו בתקפו, הרחקנו יצילנו, ונקבל על עצמנו עסק אהבת הבריות ואחדות. וזוהי לאט לאט יושב דרכו, וכבר שב בתשובה קצת לכל הפחות. ומי יוכל לשער גדל הזכות לנו ולכל העולם בלו, כשנזכה שיהיה לנו צבור עוסקים בזה בכל השנה הקאה עלינו לטובה. ואל יאמר האדם דבר קשה הוא מאד, כי מלבד שגזרת המלך היא, יש לקוות, כי כשיעסק בזה ברצינות מסגלים לזה, יקל לאט לאט על קיום מצוה זו וישמח בזה מאד. (דרכי שלום)

וכיצא בזה כתב בספר 'שפתי חיים': היסוד השני שלמדנו מדברי הספרי 'יחד שבטי ישראל' - כשהם עשויים אגדה אחת ולא כשהם עשויים אגדות אגדות. מלכותו יתברך מתנית באחדותם, עד כמה עם ישראל מאחד באגדה אחת למען משרה ומגפה אחת - להמליך את הקדוש ברוך הוא על כל הבריות. יסוד זה מתבאר בדברי המהר"ל (נתיב העמידה ז), בבואו לבאר הפסוק שמע ישראל וגו'.

זמה שהיה קבלת מלכות שמים בלשון 'שמע ישראל', ולא בלשון זה: 'ה' אלקינו ה' אחד', מפני כי נקרא קבלת מלכותו - אמירת שמע ישראל מכנה קבלת עלו, וכאשר ממליכין אותו על אמה - כי הוא יתברך מלך על עם, לא על יחיד בלבד, והנה הוא מלך ישראל שהם אמה אחת, והם ממליכים את ה' יתברך שהוא יתברך אחד, ואם כן לא שייך לומר רק 'שמע ישראל ה' אלקינו', שבוה ממליך הקדוש ברוך הוא על ישראל שהם אמה אחת.

המשג מלכות פרושו - שלטון בלעדי על כלם. מלוכה על יחיד הרי זו אדנות ולא מלכות. מלכות היא על כל העולם בלו, וכלל ישראל תפקידם להמליך את הקדוש ברוך הוא. על כן אנו פונים אל הכלל כדי להמליך על ידי הכלל - 'שמע ישראל... ה' אחד'. שכל ידי שכל כלל ישראל ממליכים את הקדוש ברוך הוא, הרי ה' הוא אחד. ומדוע אנו מזכירים רק את שמע ישראל ולא מזכירים את כל העולם, אם המלכות המשלמת מתבטאת במלכות על העולם בלו? מפני ששם ישראל הם התקלית של כל כלל הבריות והם הנושאים את תפקיד ההמלכה, על כן די לנו בהזכרת עם ישראל בלבד.

המהר"ל מוסיף עוד: 'ומכל מקום אין לומר גם כן ה' אלקי ישראל ה' אחד' - אם פותחים בלשון שמע ישראל, לכאורה צריך גם לסיים ה' אלקי ישראל אלא, כי יש לקבל האדם עלינו מלכותו יתברך בכללות עם כל עם ישראל, ולכן, לא די באמירת ה' אלקי ישראל, אלא צריך שיאמר ה' אלקינו, שבוה הוא מכניס עצמו לעם ישראל שעליהם מלכות הקדוש ברוך הוא. המלכת הקדוש ברוך הוא דורשת התבטלות אל הכלל: טבעו של אדם להתבטל, אך אם מבטל את אנוכיותו ורצונותיו העצמיים, על ידי זה מכניס עצמו לכלל עם ישראל, מאחר שכל

שיאופתיו ומגמותיו רק למען המלכת הקדוש ברוך הוא, שתעשו על ידי אחדות כל הצבור למען משרה אחת - להמליך את הקדוש ברוך הוא, ולזאת הוא מבטל את כל רצונותיו.

22

A MAN LOOKS into a mirror and finds dirt on his face. Concerned about his appearance, he takes a washcloth and starts washing the mirror. He vigorously scrubs the mirror in order to remove every fleck of dirt from his face. He looks at the rag from time to time, and when dirt no longer appears on it, he is convinced that his face is clean. If he inspects his face — and not the rag — he will be quite surprised to see that it is just as dirty as before. If he does not bother to check, he may never know.

This quite accurately describes some of our efforts at self-improvement, including not speaking *lashon ha-ra*. We try very hard, but sometimes meet with only limited success. Our words mirror our innermost thoughts and feelings, and if our heart is clean and pure, our words will be, too. If our heart is soiled with hatred, our words will be either harmful or insincere. The Mishnah in *Avos* 2:9 confirms the opinion of Rabbi Elazar ben Arach that a good heart is the most important trait, as it includes all other positive traits. A good heart feels the needs of others, and labors incessantly to provide—quietly, unnoticed—and never tires. A bad heart only feels itself, as it is regrettably full with arrogance, jealousy, grudges, prejudice and hatred.

23

Ahavas Chinam

In *Avos De-R' Nosson* it says that you must love your fellow as yourself because *אני ד' בראתי* — "I, Hashem, have created him." Although Hashem also created everything else and you are not commanded to love anything else, Chazal mean that Hashem created you and your fellow Jew as the creation closest to Him. The source of the Jewish soul is the highest level of creation in Heaven, and it is the same as the source of the Torah. That is why the Torah tells us to treat our fellow Jews with *ahavas chinam*, unconditional love.

*Since all the Jewish people are rooted in this one great soul of *Klal Yisrael*, we are actually one person. The Arizal says this is the reason why we are responsible for each other like one person, and are commanded to love each other as ourselves. The entire Torah is about our connecting ourselves with the root level of our *neshamah*, soul, which is the same as the source of the Torah, as explained in *Nefesh HaChaim* (*Sha'ar* 1). This is yet another reason why Rabbi Akiva called it the great principle of the Torah. Many more reasons for this are discussed in the *sefer*.

24

Difficult to Be Righteous

*It is much easier to be righteous in the observance of *mitzvos* between man and Hashem than in the observance of *mitzvos* between man and his fellow. Chasam Sofer writes the following (*Drashos Chasam Sofer*, p. 245): Some extremely righteous people will readily sacrifice of themselves for the slightest detail and nuance of a *mitzvah* between man and Hashem.

but will always look for ways to be lenient regarding *mitzvos* between man and his fellow."

18 הדרך להתחבר לכלל ישראל היא על ידי התבוננות בכל העניינים של תפילות הימים הנוראים — בהמלכת ה', ובפסוקי המלכויות, הזכרונות והשופרות. אדם שיתבונן בענייני התפילות, וכמובן גם יתפלל אותן בכוונה, עשוי להפוך על דלי כך מאדם פרטי שאינו מתעניין אלא בטובת עצמו, לאדם כללי

שמעוניין בהמלכת ה' בעולם, וממילא מעוניין בכך שה' יתן כבוד לעמו, תהילה ליראיו ותקוה טובה לדורשיו וכו'.

19 תפילה על הזולת

נסגור את המעגל בחזרה להיבט האישי של החיבור לכלל. הרמ"ק בספרו תומר דבורה מבאר את י"ג מידות הרחמים, על פי הפסוקים: "מי אל כמך, נשא עון ועבר על פשע לשארית נחלתו, לא החזיק לעד אפו, כי חפץ חסד הוא. ישוב ירחמו יבש עונתינו, ותשליך במצלות ים כל חטאותם" (מכאן, ז, יח-ט), ומפרט מהו הלימוד שעלינו ללמוד וליישם מכל מידה. וכך הוא כותב בביאור המידה "כי חפץ חסד הוא": "כבר פירשנו במקומו (בספר מדרש רימונים, שער כד פרק ה) שיש היכל ידוע של מלאכים הממונים לקבל גמילות חסדים שאדם עושה בעולם הזה, וכאשר מדת הדין מקטרגת על ישראל, מיד אותם המלאכים מראים החסד ההוא והקב"ה מרחם על ישראל, מפני שהוא חפץ בחסד; ועם היות שהם חייבים (למרות שבסך הכל הם אמורים לצאת חייבים בדיון), אם הם גומלים חסד זה לזה מרחם עליהם... אם כן במדה זו ראוי לאדם להתנהג. אף אם ראה שאדם עושה לו רע ומכעיס, אם יש בו צד טובה, שמטיב לאחרים, או מדה טובה, שמתנהג כשורה, יספיק לו צד זה לבטל כעסו מעליו וירצה לבו עמו ויחפץ חסד, ויאמר: די לי בטובה זו שיש לך" (תומר דבורה פרק א, המידה השישית).

20 הרמ"ק מלמדנו שאם אנו גומלים חסד זה לזה, הרי זה כשלעצמו מועיל להוציאנו זכאים בדיון. אחת הדרכים שלנו לגמול חסד עם חברינו היא להתפלל עליהם; לכן מעבר למה שאמרנו, שכשליחי הציבור של עם ישראל אנו צריכים להתפלל במקומם, כביכול, עלינו גם להתפלל עליהם. להתפלל שה' יתברך יאיר להם, להתפלל שיחזרו בתשובה. ובכלל להתפלל על

כל אחד ואחד מישראל, על משפחתנו ועל חברינו, על מכרינו ושכנינו, שתהיה להם שנה טובה, שהקדוש ברוך הוא ישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם.

ואל נחשוב, חלילה, שאם אנו משקיעים אנרגיות יקרות בתפילה על אחרים, אנו מפסידים מכל כיוון שאנו משקיעים פחות בתפילה על עצמנו. לא כן! "כי חפץ חסד הוא", ודוקא כאשר נראה לאבינו שבשמים שאכפת לנו אחד מהשני, שאנו דואגים לכל אחד ואחד מישראל, ומתפללים עליו ובעבורו — זה יכול להיות מה שיכריע את הדין, ובחסד ה' ניכתב וניחתם לחיים טובים בתוך כל עם ישראל.

21 שיקול זה יוכל לדרבן אדם ששיקוליו הם פרטיים להתפלל על עם ישראל בכלל ועל כל אחד ואחד מישראל בפרט. אולם ממה שהתבאר לעיל נוכל להבין שזו מדרגה נמוכה יחסית; למען האמת, עלינו להתפלל על אחרים משום שזו התנהלות קרובה יותר לרצון ה', וממילא היא אמיתית יותר. בהתחברותנו לכלל ישראל ובתפילותינו על אחינו בית ישראל, נמצא כולנו חן ושכל טוב בעיני ה' יתברך, והוא ברחמי ובחסדי המרובים יגזור עלינו גזירות טובות.

25 Tribes of Gad and Reuven

It is written (*BeMidbar* 32:22): והייתם נקיים מ'ד' ומישראל — "Then you shall be vindicated from Hashem and from Yisrael (the Jewish People)." This verse refers to the tribes of Gad and Reuven who asked to inherit the land to the east of the Jordan River, before the other tribes conquered Eretz Yisrael. Moshe Rabbeinu told them that if they keep their promise and enter as the vanguard of the armies of Israel in conquering the land, they would be vindicated from Hashem and from Yisrael.

Chasam Sofer (*Teshuvos*, vol. 6, ch. 59 in *Likutim*) writes that, although they kept their promise and even remained

there for fourteen years longer, until their brothers were settled, they were only vindicated from Hashem. With regard to Yisrael they were not vindicated because their request had initially caused distress to them and to Moshe Rabbeinu. For this reason, the tribes of Gad and Reuven were the first to be exiled to Bavel. *Chasam Sofer* adds that he is not sure it is possible for a human being to be totally vindicated with regard to Yisrael, and this may be included in what King Solomon wrote (*Kohes* 7:20): "There is no man so wholly righteous on earth that does only good and never sins."

26

The cause of all of our troubles has been identified countless times as *sinas chinam* — the undue hatred which brings us to speak *lashon ha-ra*, and which is rooted in our jealousy, desire and arrogance. This spills over into many other areas, including corruption in the courts, flattery, dishonesty, and innumerable forms of selfishness, vice and aggravement.

— We must distinguish the important from the insignificant, recognize our emotions, our strengths, our weaknesses and our personal agendas, and appreciate the teachings of the Torah in their absolute truth. We must absorb, internalize, and apply the timeless words of the prophets who reprimanded and implored us to be upright, kind and just, bearing in mind that Torah-true integrity is the foundation, and very being of our existence.

27

240 ~ WITH WISDOM & WARMTH

R. Mordechai Stern

There is a midrash on *Megillas Esther* which says that Yaakov Avinu caused Eisav to cry out, as it says, "he cried out with a great and bitter cry." Where was Yaakov punished for this? In Shushan. It says about Mordechai Hatzaddik, He went out into the city and cried a loud and bitter cry (*Esther* 4:1). The midrash continues, "Said Rav Chanan, 'Whoever says that Hashem overlooks people's actions and doesn't punish them, let his insides wither away' (*Bereishis Rabbah*, *Toldos*

28

It's certainly not Yaakov's fault that he went to take the *brachos* in a roundabout way. Once Eisav came and heard that the *brachos* were already given to Yaakov, he cried out bitterly. We can see how great a wrong it is to aggravate a person even indirectly. People don't feel this at all. They think that the world was made just for them. They don't see anything wrong in belittling or hurting other people.

We can see from here the greatness of Yaakov Avinu. He didn't want to go. He was about to faint. Angels had to come save him. Still, there was a complaint against him that he caused Eisav to be tormented.

29

Do we have an idea what it means to hurt a person, even in a very slight way? We have to weigh and think over many times back and

forth whether we are allowed to make a person feel hurt. This is to what extent the seriousness of tormenting a person is considered!

There is a very interesting *Chazal*. It says in *Parshas Mattos* that when the Bnei Gad and Bnei Reuven came to Moshe Rabbeinu and they requested the land in Ever HaYarden, Moshe Rabbeinu told them that they will discourage the rest of Klal Yisrael from wanting to cross the Yarden and conquer Eretz Yisrael. They said to Moshe (*Bamidbar* 32:32), "We will cross the Jordan River armed with ammunition." Moshe Rabbeinu made conditions with them. It says, Moshe gave to them, the children of Gad, the children of Reuven, and half of the tribe of Menashe ben Yosef, the kingdom of Sichon king of Emori, and the kingdom of Og of Bashan, the land with all its cities and boundaries surrounding it (*Bamidbar* 32:32-33).

The *Chizkuni*, one of the great commentaries on the Torah, asks: Why was half of Shevet Menashe given a part of Ever HaYarden? They didn't ask for it. Bnei Gad and Bnei Reuven were the ones who asked for it. The *Chizkuni* answered that Menashe caused the sons of Yaakov to tear their garments. When the brothers came to Mitzrayim to buy food and look for Yosef, after leaving Yosef's home, Menashe ran after them and asked them why they stole the gold cup of Yosef. They answered that they returned the money that they found in their sacks from the land of Canaan. How could anyone think that they would steal from his master's house gold or silver? If they were honest enough to return the money they found to begin with, how could he accuse them of stealing the cup? Menashe searched everyone's packages, starting from the oldest until Binyamin, the youngest. The cup was found in Binyamin's bag. It was then that the brothers tore their garments.

30

The *Chizkuni* says that since Menashe caused them to tear their garments, and considering that Yaakov Avinu didn't want any of the brothers to go to Mitzrayim, much less Binyamin, and now Binyamin was being taken away, because of all this sorrow that Menashe caused, his inheritance was split in half, on the two sides of the Yarden. This is not connected in any way to the request of Bnei Gad and Bnei Reuven. The division of Menashe's inheritance was the payment for the aggravation he caused the sons of Yaakov. It is amazing. Menashe didn't do this on his own accord. He went to fulfill the command of his father. He didn't know that they would rend their garments. The answer is that in *bein adam l'chavero* — relationships between a man and his fellow man — the act of causing another person to be hurt is so serious in the eyes of Hashem that it has no limits. The depth of judgment is tremendous concerning this. There is a *teviyah*, a demand for justice, against a person, that is unlimited. The punishment for the sorrow which was caused to the sons of Yaakov was that Menashe's inheritance should be split in two halves, one in Ever HaYarden and one in Eretz Yisrael proper.

See what the result is when we hurt another person, not only directly but even indirectly, and even when it is a *mitzvah* to do so. If we do it more than once, what should we think then?

31

The Midrash tells us that Moshe Rabbeinu was told that the half hour in which he would leave this world has arrived. He had only one hour left in this world. Moshe Rabbeinu said to Klal Yisrael, "I pressured you a lot to fulfill the Torah and the mitzvos. I caused you a lot of anguish and suffering when fulfilling the Torah and mitzvos."

They replied to him, "Our master and our teacher, we forgive you." Then they said to him that they angered him a lot and caused him a lot of exertion. They are now asking him to forgive them. He told them that he forgives them. This is a wonder! Moshe Rabbeinu is asking Klal Yisrael to forgive him. Maybe he caused them suffering when he demanded of them to fulfill the Torah and mitzvos.

Moshe Rabbeinu totally sacrificed his own welfare for Klal Yisrael. When they sinned with the golden calf he told Hashem that if He didn't forgive them, He should erase him from His Book. No harm should come to Klal Yisrael (*Shemos* 32:32). Three times he had to ascend to Har Sinai to ask Hashem to forgive them. Now, in the last half hour before his death, he is asking forgiveness; maybe he caused them suffering. Moshe Rabbeinu knew what it means to cause someone suffering. He understood that even the smallest amount of aggravation that one person could cause another has no limits in justice. He had to ask Klal Yisrael for forgiveness.

33

Rivka didn't want to tell Yitzchak Avinu under any circumstances that Eisav had a tendency toward *avodah zarah*. The *Sifsei Chachamim* says that we shouldn't ask why she didn't go to Avraham. He was, after all, also a *navi*. He was still alive at that time. The *Sifsei Chachamim* says that she didn't go to Avraham because Hashem didn't want Avraham to have aggravation. Avraham Avinu was *niftar* before Eisav rebelled. Rivka didn't want to cause suffering to her father-in-law or husband. *Shem* wouldn't suffer because of this. That's why she could ask him.

34

We should realize that if we cause someone aggravation, we are playing with fire. Even if a person is doing a mitzvah and unintentionally causes someone suffering, he is punished in kind. Hashem pays back "*middah k'negged middah*." Klal Yisrael suffered because of Eisav's great and bitter outcry. Therefore there was a harsh decree on Klal Yisrael and Mordechai cried out bitterly in Shushan. This is when you cause someone suffering indirectly; how much more when you torment him directly! We have to work on our relationships *bein adam l'chavero* and view other people like golden vessels which we handle carefully. This is how every *ben Torah* should treat other people. If we follow this path, we will not stumble and be subject to unlimited justice. Instead, we will be people worthy of greatness.

39

"אהבת חסד" - זו גמילות חסדים (סכה מס:). וגדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, שגמילות חסדים בגופו וגמילות חסדים בצעירים. וכי איך תגמל חסד בגופך לעשיר? שאל רבנו, והשיב: על ידי סכר פנים יפות.

בא מיכה והצמידן על שלש נעשות משפט, אהבת חסד והצנע לבת עם אלקיך וכלל בהן "אהבת חסד", ללמדנו, שזה אחד מעקר עקרי המצוות.

על כן מצינו בדברי רבנו חשיבות רבה מאד לצורת החסד של "סכר פנים יפות", וכאשר שאליהו על שיחת טלפון, אף שאין המשוחררים רואים איש את פני רעהו, מדוע אז הוא מתוך בשעת השיחה? והשיב, אף כי השומע אינו רואה את החייד, אבל הוא שומע את החייד, כי המדבר בחייד - זה נשמע בעולו.

החייד אומר: הריני מחבב אותך, הנך גורם לי כפישתנו אשר רב, הנני שמח לראותך! הסכר פנים יפות והחייד, הם עדיו האפור הטוב ביותר לפנים...

אדם אשר בת צחוק לו על פניו, מקבל הוא תמיד על הבריות. לפני הכנסה לפנישה עם מכיר, צורה לרגע והרהר בדברים שלהם אתה חייב לו תודה. הצלה חייד רחב ואמתי על פניה, ואחר כך תכנס בשבת צחוק על שפתך.

* אם ברצונך שיחבבך הבריות, נקוט בדרך כלל זה - חייד (ד.ק.). (הזהרו בכבוד חברכם, עמ' תסד)

ב הארת פנים לזולת

36

...תנן באבות ד', ט"ז: "רבי מתיא בן חרש אמר: הוי מקדים שלום לכל אדם". המשיב שלום מקים מצות דרך ארץ. המקדים שלום מורית שמש לחברו. וזהו דעת התורה, ורצונה שנדע: כל אדם מצפה להורחת שמש מאת זולתו, ואני עצמי הנני שמח להורחת לכל מי שבא במגע אתי!

תינוק פועט מבחין כבר בין פנים וזעפות ובין פנים מאירות. מסתכלים בו מתוך חבה - הוא מפזז וצוהל בגוד. מביטים עליו בזעף - מיד הוא בוכה. מי יודע מה מבריא ומפתח יותר את הילד: המוון המנש לו או הארת הפנים שמראים לו! וכרוך וידוע הוא, כי ילד הגדל בלי כל הארת פנים, דומה בדיוק לצמח הגדל בלי שמש, שאי אפשר שיהיה פריא.

37

ג גדולים וקטנים וקוקים להארת פנים זה לזה

כל בני אדם מחכים זה לזה, כל אחד רוצה שחברו יאיר לו פנים. התלמיד מצפה להארת פני רבו, אך גם הרב מצפה להארת פנים מצד תלמידו. בנים סומכים על חמלת הוריהם, אך גם ההורים רעבים ותאכים להורחת שמש מאת בניהם. הבנים אף הם חשבים "פעלי בתי" על הוריהם, שאם אינם מראים להם הארת פנים, הם משכינים בלב אביהם ואמם חשד ואפלה ומכבים האור הורע על לחיהם!

אשני כחות אלה הם היסוד לחיי החברה האנושית: האחד - רעבון אדם להארת פני הזולת, והשני - כח הנתינה של הארת פנים השתול בלב כל בעל-נשמה וכן הוא ביחסים ההדדיים בין מעמדות, כחות מדינות וגושים. ונתבוננה קצת ביחסי בני אדם, איך לפעמים חיים איש בצד חברו מבלי למצא דרך ושפה זה אל זה, וכיצד חיים במרירות ורגז בגלל אי-הבנתם ההדדית - אם ננסה למצא את המקור לכך, נראה כי תמיד אדם מחכה לחברו שהלה "יתחיל" להתקרב אליו, וככה מחכים עד בוש...

38

ואל תהיה צבוכה זו קלה בעיניך! בספר "תורת אברהם" מספר על הקדוש רבי אברהם גרודזנסקי זצ"ל: "במשך שנתים עמל על 'סכר פנים יפות', כל רואיו בכל התקופות יודעים לספר, עד כמה נהיתה מדה זו קנן בנפשו. בימים הקודרים

ביותר בשנות הגט לא משה צהלתו מעל פניו, כשאכלו מסר הישב בלבו" (קים לתולדות חייו, עמ' יא). כזאת היתה עבודתם של בעלי המוסר גדולי התורה והיראה, לעמל במשך שנתים על קנן מצלת "הארת פנים" - ואתה דע לה! (הרב וולבא שליטא)

שמאי אומר... והיו מקבל כל אדם בסבר פנים יפות' (אבות א, טז). ופרש רבנו יונה: 'שיראה להם פנים של שמחה, כדי שתבא רוח הקדושה בזה הימנו'. אמר מורנו הגאון הצדיק רבי אליהו דסלר זצ"ל: היינו מצפים שמאמר זה יאמר מפי הלל, שאמר הרי אהב שלום ורודף שלום, ולא מפי שמאי, שמדתו היא מדרת הדין. אלא לומדים מכאן, שדוקא מדרת הדין מחיבת את סבר פנים יפות. זה מה שאני חייב לתת לכל אחד, כי זה מביא לו. על ידי סבר פנים חמורות ועצובות, אני גלול לצער בני אדם. נאמר בספר 'ראים' (עמ' היראה סימן נא): 'זכשם שיש אונאה בדברים, יש אונאה בעין רע, שמראה פנים רעים, שמסור ללב'.

גם ברחוב להראות בפנים מאירות

נאמר בארצות חיים לראש (סימן נז): 'אל יהיו פניו וצמות נגד עוברים וישיבים, וקבל אותם בפנים מאירים'. לא רק את אלה הבאים לביתנו אני צריך לקבל בסבר פנים יפות, אלא גם ברחוב ברחוב אני צריך לשים לב שפני יהיו מאירים, כדי שלא לתת את לבו לחברו.

נאמר באבות דרבי נתן (סוף פרק יג): 'זהו מקבל כל אדם בסבר פנים יפות. כיצד? מלמד שאם נתן אדם לחברו כל מתנות טובות שקבועים, ופניו כבויים כארץ, מעלה עליו הכתוב כאילו לא נתן לו כלום. אבל המקבל חברו בסבר פנים יפות, אפילו לא נתן לו כלום, מעלה עליו הכתוב כאילו נתן לו כל מתנות טובות שקבועים'.

ובל כן למה? כי עם סבר פנים יפות נתן אדם לחברו את לבו, וזהו זקוק חברו - לתשומת לב. המתנה היא רק בשרי לשמחת לב, שחשקתי על חברי למה הוא זקוק, ומה יכול לשמחו. אבל בלי סבר פנים יפות מרוקנים את המתנה מהמקנה ויעודה - 'כאלו לא נתן לו כלום'. מאידך גיסא - סבר פנים יפות היא המתנה הגדולה ביותר שאפשר להעניק לוולת - 'כאלו נתן לו כל מתנות טובות שקבועים', כי נותנים לו את לבו.

נד 42 טיב הכנה לאלול המועדים

התחזקות באמונה

בימים כחיתונם, משתל האדם לקיים את התורה והמצוות כראוי. אך כהגיעו ליחשבון הנפש של חודש אלול, הוא מגלה לפתע שהוא רחוק מאד

משלימותו, ונתחנן ומצותיו פגומים מאד. מה הוא עושה? מקבל על עצמו קבלות טובות לתקן כל פגם בפני עצמו, וקבלות אלו מחזיקות מעמד עד 'הושענא רבה'. אך ברגע שאימת הדין מסתיימת ונעלמת, נעלמות עמה גם כל הקבלות, ולשנה הבאה, האדם מוצא עצמו שוב עם אותם הפגמים בבניין נפשו. כאילו לא תיקנם כלל.

דומה הדבר לקידוח של בנין שנתגלו בהם סדקים וסתמו אותם, ואז כעבור תקופת מה, מתגלים הסדקים שנית. ואינו שם על לב, כי מקור וסיבת הסדקים היא בשל יסודות פגומים, וכשהבנין אינו מבוסס כל צרכו הוא עלול להוות סכנה גדולה לירי המוקם. כך גם בבניין הרוחני של האדם. כאשר מגלה סדקים בתורתו ומצותיו, עליו לדעת שהבעיה נעוצה ביסוד, ולכן לא יציל לו מה שמקבל על עצמו קבלות שונות, אלא מוכרח הוא לתקן את היסוד, והיינו לתקן את אמונתו בה' יתברך, ורק אז יוכל בקל לתקן את פגמי הבנין הרוחני. ומעתה, כל הקבלות שיקבל על עצמו בימים הנוראים יחזיקו מעמד, כי הן נבנו על יסוד איתן - הדביקות והאמונה בהקב"ה.

ובנקודה זו של תיקון יסודות הבנין, הבה נחדוד קצת יותר לעומקם של הדברים.

כשארם מפסיד ח"ו סכום ממון גדול, מטבעו הוא ברגע הראשון כועס ומתרגז. וכעבור זמן מסוים, כעסו הולך ונחלש, עד שהוא מגיע לרגע של התבוננות, וחושב בלבו: היה לי היום הפסד ממון, והרי באמת ידע אני שהכל מאת ה', הרי עשה לי זאת. כיצד אם כן כעסתי, וכי כעסתי על הקב"ה ח"ו?! הלא ידעתי גם ידעתי, כי הכל לטובתי, וכל רצוני אינו אלא להיטיב עמדי, אלא שטמנעם הלב גורם לי לשכוח לרגע מי עשה כל זאת, נחמשת שנה עברה בי להאשים את פלוגי או אלמוני בנזק זה!

ברגע זה, אין מומלץ כלל לקבל קבלה שלא לכעוס בפעם הבאה. אלא עליו להגיע לעצם ההכרה במדרגתו, כגון: לאחר שכעס, יכיר שכעס זה נובע

מחוסר אמונה. כלומר, לרגע נשכח ממנו מי עושה כל זאת! ועצם הבחנת הבורא והרגשה מאין היא באה - זו כבר התקדמות בעבודת השי"ת.

והוא מוסיף ואומר לעצמו: ידע אני שהדבר יכול לחזור על עצמו פעם נוספת * יתכן שאכעס שוב, אך לא אתייאש, אשריש בעצמי את האמונה עד פעם ועוד פעם, עד שארגיש באמת שהקב"ה הוא זה העושה את הכל. וכשיש אמונה, אפשר בקל להחזיק בקבלות ולכעס אותן ללא מניעות. איך הצליח יוסף הצדיק, להתגבר על עצמו שלא לנקום ולא לנטור שנאה לאחיו אחרי כל מה שעשו לו? תשובה אחת לכך: לא אתם שלחתם אותו הנה כי האלקים (וכאשר מה, ח). ואיך היה מסוגל דוד מלך ישראל, להבליג ולכבוש עלבוננו, אחרי ששמע כי גרר קילל אותו קללה נמרצת? תשובה אחת לכך: הניחו לו וקלל כי אמר לו ה' (שמואל ב טז, יא). כשיש אמונה אפשר להתגבר!

44 מתן ה"ה - נחמיה

דבר זה מתבאר היטב מתוך דברי המסלת ישרים שכתב באמצע פרק י"א בזו"ל: גם השנאה והנקימה קשה מאד לשימלט ממנה לב הותל אשר לבני אדם. כי האדם מרגיש מאד בעלבונותיו ומצטער צער גדול והנקמה לו מתוקה מדבש כי היא מנותנת לבדה. על כן לשיהיה בכחו לעזוב מה שטבעו מכריח אותו ויעבור על מדותיו ולא ישנא מי שהעיר בו השנאה ולא יקום ממנו בחזקתו לו שיוכל להנקם ולא יטור לו, אלא את הכל ישכח ויסיר מלבו כאלו לא היה, חזק ואמיץ הוא. והוא קל רק למלאכי השרת שאין ביניהם המדות הללו לא אל שכניו בתי חומר אשר בעפר יסודם. אמנם גזרת מלך היא, והמקראות גלויים באר היטב אינם צריכים פירוש לא תשנא את אחיך בלבבך לא תקום ולא תטור את בני עמך, עכ"ל. ועייש שהוא מאריך להראות איך גם אחרי שכבר הסכים האדם לקיים לאוים אלו בא הציור בכמה טענות שכליות שאי אפשר לבקש ממנו שיתנהג עם האיש שהרע לו באופן שיטיב עמו בחיבה גדולה כבראשונה ממש כאלו לא עשה לו כלום. ואף על זה גזרה התורה וכללה כלל שהכל נכלל בו ואהבת לרעך כמוך בלי שום הפרש, כמוך בלי חילוקים בלי תחבולות ומזימות, כמוך ממש!

הרי ברור מתוך דבריו כי טענת הנא מה שחושבים העולם שהמצות בין אדם לחברו הם שכליות כי רק המסתכל בשטחיות אומר כן. אבל המעמיק קצת להכיר עד כמה התורה דורשת הנהגה במדות טובות יראה כי אדרבה אין השכל סובלתו כלל מפני שאין האדם אשר בעפר יסודו מסוגל לעורר כחות אלו בעצמו, ודוקא במצות בין אדם לחברו אנו נפגשים בהבדל שתי עולמות - עולם הטבע * **בלי תורה** (עולמות של תורה) (ועי' קובץ שיחות פלפוליות שנת תשי"ט) מאמר ראו מה בין בני לבן חמי (נדפ 153) אשר שם האריך הגה"צ ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל בענין זה בטוב טעם ודעת.

ובזה מבוארים דברי הרשי"ל באר היטב עד כמה העולם טועים במצות בין אדם לחברו ואשר על ידי זה נותנים מקום ליצר לקטרג שהרי לפי כל הני"ל ונהפוך הוא אשר מצות אלו הם באמת למעלה משכל האדם ודורשים ממנו יותר ממה שיש בטבעו לעשות ועל ידן נהיה באמת יותר דבוק למצות התורה. ועל כן הני מצות אלו חרותות בלחות האבן באותיות גדולות ובוולטות הרבה יותר משאר המצות כדי להדגיש מעלתן לעיני כל ישראל שהם גזרת מלך ומצות ה' מסיני.

טעמי המצות בין אדם לחברו

גם מה שנתגלה לנו ביסוד ושורש המצות בין אדם לחברו מראה לנו שיש להם שרשים עמוקים כוללים הרבה מיסודות התורה ודרכי האמונה ואינם שתם הנהגות ונימוסים לתקנת ישוב העולם כמו שהבריות סוברים. והנה בספר תומר דבורה (פרק א' במדת לשארת נחלתו) מדבר הרמ"ק על היסוד שכל הנשמות של

הכלל ישראל כלולות יחד ואשר "מטעם זה כל ישראל ערבים זה לזה מפני שממש יש בכל אחד חלק אחד מחברו וכשחוטא האחד פוגם עצמו ופוגם חלק אשר לחברו בו, נמצא מצד החלק ההוא חברו ערב עליו" ע"ש. וממשיך שם דבריו בזה"ל: ולכך ראוי לאדם להיות חפץ בטובתו של חברו ועינו טובה על טובת חברו וכבודו יהיה חביב עליו כשלו שהרי הוא הוא ממש, ומטעם זה נצטוונו ואהבת לרעך כמוך וראוי שירצה בכשרות חברו ולא ידבר בגנותו כלל ולא ירצה בו, עכ"ל.

והבן לפי דבריו שהכונה בכל המצות בין אדם לחברו היא שאינם כציונים על אדם נפרד שיתנהג בטוב עם חברו, אלא הכונה שירגיש האמת אשר שום אדם מישאל אינו נפרד כלל מחברו. והרי מי שהיה לו אח שאינו מתנהג כשורה אעפ"י היה קשה מאד בשבילו לדבר לשון הרע על אחיו ולהוציא לעז עליו כי היה מרגיש כאילו על עצמו הוא מדבר, וגם בצד החיובי היה מרגיש צער ורועה בטובתו וכבודו. וכן צריך להרגיש לעומת כל אחד מישאל כי רק הגופים נפרדים אבל הנשמות כלולות יחד וממש אחים אנחנו וזהו הסוד של כמוך ממש!

סערי אלול

סוג א

לסוג זה שכינים המעשים שברוך כלל נוהרים בהם החרדים לדבר ה', אך קורה שמחמת סבה חיצונית או פנימית היצר שולט על האדם, לפעמים בשוגג, לפעמים במזיד ולפעמים מחמת הפסח הדעת, ונכשל בבטול קיום מצוה פלונית או בעברה אלמונית.

במבטולים מסוג זה די בחזק של ימי אלול והימים הנוראים כדי לשוב בתשובה ולהחליט לשמור את עצמו מן החטא מכאן

ולהבא. ועל ידי שחושב על זה פעם אחר פעם ומכיר במעוהו ומתחרט על זה, וצורך הודוים של ימי הפליחות ויום הכפורים מחליש את כח היצר, שוב לא יחטא עוד, בעור ה'. רק יעז מוזמן לזמן במשך כל השנה בשימה שרשם בה את הדברים כדי שיזכר להזהר בהם.

ואילו הדברים הנכללים בסוג זה: בטול תפלה או קריאת שמע בזמן, נבול פה, קריאת דברים המגרים את היצר הרע, אכילת דברים בהכשר מפוקפק, הלבנת פני חברו [ואז צריך גם לבקש מחילה], שיחה בתחלת קריאת התורה או באמצע קריש וכו'.

הסוג השני

סוג זה כולל את המעשים שאדם נכשל בהם פעם אחר פעם, הן בשוגג הן במזיד, הן מחמת הפסח הדעת והן מחמת הוראת התור (שלא על פי דין), עד שעל ידי רב הכשלונות נעשו הדברים במקעם בהתר.

בכלל זה נמנות העברות דלהלן: רכילות, לשון הרע, קבלת ושמיעת לשון הרע, לצנות, תפלה וברכות בלא פנייה, ברכה לבטלה מחמת שבתה או אי-זהירות, אחור זמני התפלה בבקר ובערב, שיחה באמצע הלמוד, הסתבלות יותר מן הצורך, מדות רעות כמו כעס, גאווה, קנאה ושנאה, מכשולים במלאכת שבת ויום טוב וחל המועד, אונאת דברים, גנבת דעת ודבורים של שקר, עין

אך זה יקבל על עצמו: שמכאן ולהבא יתחיל לעבד על אותם הדברים אשר נכשל וחזר ונכשל בהם. ולפי זה נוכל לומר דעקר החטא בעבר היה שלא שם לבו כהגן על כל הדברים האלו שלא עבד עליהם כראוי. ואשר על פו, התקון תלוי במה שיקבל על עצמו לעבד מכאן ולהבא על תקון המדות, לרבות אחר יום הכפורים.

בדברים המתנגדים לטבע ה' דורש מעצמו רק שנעבד על עצמו לאט לאט כדי להפוך את הטבע לצד הטוב.

ואכן, אין תביעה על האדם: "למה לא הצלחת?" התביעה היא: "למה לא עבדת?"

בדרך כלל כל זמן שהאדם עובר, יש לו סיעתא דשמיא, דהרי "אלמלא הקדוש ברוך

יערך רשימה של הדברים אשר חושב שנכשל בהם, ואחר כך יברר שנים או שלשה דברים אשר יש לו רצון עז לתקנם.

אך צריך להזהר שלא לקבל יותר משתים או שלש קבלות [ואולי די בקבלה אחת], והמקבלים יותר אינם מצליחים בדרך כלל, כידוע מן הנסיון.

למשל, מי שרגיל לאחר ולבוא סמוך ל"ברכו", יחזק את עצמו לבוא ב' דקות לפני התחלת התפלה, אבל לא יאחר מ"ברוך שאמר". מי שמתאחר תמיד בערב שבת עד הרגע האחרון לפני בניית השבת, יקבל על עצמו להיות מוכן לקבל שבת עשר דקות לפני הזמן הקבוע.

היות ששבת כל החטאים היא מפני שעבודתנו בדרך מצות אנשים מלמדה, הרי התקון צריך להיות להתקרב מעט אל ה'. וכל זמן שלא נתקן את העקר, לא נצליח לתקן את הענינים השונים הנזכרים לעיל על ידי קבלות בלבד.

ולכן עקר העבודה צריך להיות: להוסיף יראת * על יראתנו (כלשון רבנו יונה שער א אות יא), כלומר להעלות את יראתנו לרמה גבוהה יותר, וכוה נקרב את עצמנו אל ה'.

אך איך עושים זאת?

הנה השרש של יראת שמים הוא ההכרה שיש בורא עולם, וככל שהכרה זו תהיה חזקה יותר, כך יראתנו תהיה איתנה יותר.